

Nasi w Afganistanie, jeszcze jeden niezwykle życiorys geologa — Adam Drath (1904–1942)

Marek Graniczny¹, Joanna Kacprzak¹, Halina Urban¹

M. Graniczny

J. Kacprzak

H. Urban

W połowie 2006 r. jeden z autorów niniejszego artykułu otrzymał pocztą elektroniczną list od Roberta P. McIntosha, przedstawiciela Brytyjskiej Służby Geologicznej na co dzień pracującego w Edynburgu, zawierający fotografię płyty znajdującej się na cmentarzu brytyjskim w stolicy Afganistanu Kabulu, z prośbą o przetłumaczenie na język angielski umieszczonego na niej napisu. Inskrypcja głosi:

ŚP Dr Adam Drath, inżynier górnik docent Akademii Górniczej w Krakowie, geolog, naczelnik Ministerstwa Górnictwa Królestwa Afganistanu. Urodzony 1904 w Sieniawie, zmarł 5 VII 1942 na pustyni Chasz. Spoczywa w Farah. Cześć jego pamięci! Kolonia polska w Kabulu. (ryc. 1).

W takich okolicznościach narodził się pomysł przybliżenia niezwykle życiorysu jeszcze jednego polskiego geologa — Adama Dratha.

W ostatnich latach w Polsce Afganistan kojarzy się głównie z wojną, przemocą, Talibami, bin Ladenem, siłami interwencyjnymi, w tym od niedawna z wojskowym kontyngentem polskim, krótko mówiąc: niezbyt dobrze. To obraz dnia dzisiejszego, ale kiedyś było inaczej. W Afganistanie, dumnym kraju, który od wieków walczył o niepodległość, ścierały się ze zmiennym szczęściem wpływy Anglii i Rosji. W służbie tych krajów walczyli i szpiegowali także Polacy. Do Afganistanu zawitali i inni, byli wśród nich budowniczy, konstruktorzy mostów, osiedli mieszkaniowych, naukowcy, zdobywcy najwyższych szczytów Hindukuszu. Każdy z nich pozostawił w tym kraju coś po sobie, a niektórzy byli otaczani najwyższym szacunkiem. Do takich osób należał inżynier górnik i geolog — doktor Adam Drath.

Adam Marian Czesław Drath urodził się 2.10.1904 r. w Sieniawie, w powiecie jarosławskim (dziś przeworskim). Jego rodzicami byli Zygmunt, doktor medycyny, oraz Malwina z Reymanów (Bocheński, 1949; Życiorysy..., 1965). Naukę w szkole powszechnej podjął początkowo w Jarosławiu, a na-

stępnie we Lwowie. Kontynuował ją następnie w gimnazjum klasycznym we Lwowie i Toruniu. W trakcie niespokojnych lat odradzania się Rzeczypospolitej pełnił służbę w wojsku w Toruniu, w okresie od lipca do listopada 1920 r. (a więc w trakcie wojny polsko-sowieckiej). Egzamin dojrzałości zdał w 1922 r. w Toruniu, po czym podjął studia na Wydziale Górniczym AGH w Krakowie. Podczas studiów w ciągu jednego roku był również studentem w Katedrze Geologii Stosowanej AGH. Tytuł inżyniera górniczego uzyskał 17.12.1929 r.

Jeszcze przed uzyskaniem stopnia A. Drath brał udział w pracach poszukiwawczych, które Galicyjskie Towarzystwo Kopalń w Libiążu prowadziło w latach 1928–1930. Szukał węgla oraz rud cynku i ołowiu. Po zakończeniu tych prac zajął się w Zakładzie Geologii Stosowanej AGH studiowaniem literatury geofizycznej oraz zagadnieniami petrografii węgla. W lipcu 1930 r. wyjechał ponownie w teren, aby wziąć udział w badaniach sejsmicznych,

Ryc. 1. Pamiątkowa płyta poświęcona pamięci Adama Dratha na cmentarzu brytyjskim (*Sherpur Cantonment Cemetery*) w Kabulu. Fot. R.P. McIntosh, British Geological Survey

¹Państwowy Instytut Geologiczny, ul. Rakowiecka 4, 00-975 Warszawa; marek.graniczny@pgi.gov.pl; joanna.kacprzak@pgi.gov.pl; halina.urban@pgi.gov.pl

wykonywanych na Podkarpaciu przez Towarzystwo *Seismos* z Hanoweru dla Komisji Soli Potasowych Ministerstwa Przemysłu i Handlu oraz Spółki Akcyjnej *Pionier* we Lwowie.

W listopadzie 1930 r. inżynier Drath otrzymał stypendium Funduszu Kultury Narodowej w Warszawie, które umożliwiło mu podjęcie studiów naukowych w Niemczech, Francji i Stanach Zjednoczonych Ameryki. Od 1.12.1930 r. do 16.02.1931 r. studiował petrografię węgla i metalograficzne metody badań rud w Akademii Górniczej we Fryburgu pod kierunkiem profesora Stutzerera. W tym okresie zwiedził również kopalnie węgla kamiennego pod Dreznem i w Zwickau oraz kopalnie węgla brunatnego w okolicy Lipska.

W okresie od 20.02 do 11.05.1931 r. przebywał w Berlinie, studiując geofizykę na Politechnice i w Instytucie Geologicznym oraz petrografię węgla w Instytucie Paleobotaniki i Petrografii Skał Palnych u profesora W. Gothana. Brał również udział w ćwiczeniach geofizycznych zorganizowanych w Harzu przez profesora H. Reicha, odwiedził również Akademię Górniczą w Clausthalu, kopalnię Rammelsberg w okolicy Goslar, liczne kopalnie w zagłębiu westfalskim, Instytut Geofizyczny w Getyndze oraz szkołę górniczą w Bochum. Uczestniczył także w wykonywaniu i opracowywaniu pomiarów grawimetrycznych w Westfalii i pomiarów magnetycznych koło Hamburga.

Przez miesiąc przebywał na terenie Francji. Zapoznał się tam z pracami Instytutu Węglowego na Uniwersytecie w Lille, a w Paryżu studiował nowe metody badań rud w Muzeum Historii Naturalnej u profesora Lacroix.

Kolejnym etapem stypendium były Stany Zjednoczone, w których Drath przebywał od 7.08.1931 r. do 19.08.1932 r. W tym okresie na Uniwersytecie Harvarda w Cambridge i Uniwersytecie Massachusetts studiował geologię stosowaną, badania mikroskopowe rud, geofizykę stosowaną i teoretyczną oraz szacowanie złóż. Zwieńczeniem tych studiów było uzyskanie tytułu *Master of Science*, otrzymanego 11.05.1932 r. na Uniwersytecie Harvarda.

Pozostałą część stypendium A. Drath poświęcił na zwiedzenie ważniejszych okręgów górniczych, m.in. kopalń miedzi Hecla Kalumet nad Jeziorem Górnym, w Butte (Montana) i w Bingham Canyon (Utah), kopalń złota w Comstock (Nevada) i Argonaut (Kalifornia) oraz kopalni rud cynku i ołowiu w Joplin (Missouri). Interesowały go również pola naftowe w Santa Barbara (Kalifornia) i w pobliżu Los Angeles, jak również w Oklahomie, Teksasie i Luizjanie, gdzie zapoznawał się z organizacją badań geofizycznych i metodami stosowanymi w poszukiwaniach ropy naftowej.

Trzeba przyznać, że zakres stypendium Pana Adama był imponujący. Z pewnością umożliwiło mu ono oprócz poznania świata i wybitnych fachowców (pamiętajmy, że akcja dzieje się na początku lat 30. ubiegłego stulecia), zdobycie bogatych i wszechstronnych doświadczeń zawodowych oraz zapoznanie się z organizacją i nowymi metodami badań geologicznych i geofizycznych.

Po powrocie do kraju od 1.09 do 31.12.1932 r. Drath pracował w Państwowym Instytucie Geologicznym w Warszawie, biorąc udział w badaniach sejsmicznych na Podkarpaciu, prowadzonych dla spółki *Pionier* ze Lwowa. Po zakończeniu tych prac przeniósł się na AGH, aby zorgan-

zować wykłady i ćwiczenia z mikroskopowego badania węgla. W styczniu 1933 r. został asystentem w Katedrze Geologii Stosowanej AGH w Krakowie, a rok później starszym asystentem.

Wkrótce na Adama Dratha spływały kolejne zaszczyty. Pierwszego maja 1934 r. otrzymał członkostwo Komitetu Geofizycznych Metod Poszukiwawczych Amerykańskiego Instytutu Inżynierów Górniczych i Hutniczych w Nowym Jorku. Był również członkiem *American Association for the Advancement of Science* w Waszyngtonie, Stowarzyszenia Polskich Inżynierów i Górniczych i Hutniczych oraz Polskiego Towarzystwa Geologicznego. Jedenastego lutego 1936 r. Rada Wydziału Górniczego AGH przyznała mu stopień naukowy doktora nauk technicznych, a kilka miesięcy później został mianowany współpracownikiem Komisji Fizjograficznej PAU (Polskiej Akademii Umiejętności).

Oprócz prowadzenia wykładów z zakresu geologii złóż węglowych (po przejściu K. Bohdanowicza na emeryturę) dr Drath zajmował się m.in. wykonywaniem zdjęć geologicznych pomiędzy rzeką Białą a Dunajcem dla firmy *Polmin* oraz ekspertyzą geologiczną dotyczącą występowania rud żelaznych w Klesowie, wykonywaną na rzecz Związku Celowego Powiatów Śląskich dla Eksploatacji Kamieniołomów.

W sierpniu 1936 r. Drath, wysłany ponownie przez Fundusz Kultury Narodowej, wyruszył w jednomiesięczną podróż naukową do Niemiec, żeby zapoznać się z postępem rozwoju metod petrograficznych w badaniach węgla.

W lipcu 1937 r. nasz specjalista udał się na miesiąc do Grecji, aby zbadać tamtejsze złoża rud żelaza, manganu i pirytu i określić ich przydatności dla przemysłu greckiego. Po stwierdzeniu występowania molibdenitu prowadził prace poszukiwawcze tego minerału.

W tamtym okresie na terenie Polski dr Drath zajmował się badaniami petrograficznymi węgla. Jako współpracownik PIG w latach 1938/39 opracował dokumentację pokładów boghedu (jednej z odmian węgla) w kopalni *Radzionków* oraz węgla kopalni *Dębieńsko*.

W czerwcu 1939 r. Adam Drath habilitował się i uzyskał tytuł docenta AGH na podstawie pracy *Badania petrograficzne boghedu z kopalni Radzionków, Górny Śląsk*. Nazwisko Dratha, jako wybitnego specjalisty, musiało być wówczas znane w świecie, skoro w tym samym roku otrzymał zaproszenie od rządu Afganistanu do przeprowadzenia geologicznych badań poszukiwawczych na terenie tego kraju.

Z zachowanych skąpych notatek wynika, że Drath stanął przed trudnym wyborem; wiązało się to przede wszystkim z przymusową rozłąką z najbliższą rodziną (żoną i małym synem) oraz narastającym napięciem związanym z sytuacją międzynarodową.

Ostatecznie w lipcu 1939 r. Drath wyjechał do Kabulu sam. W ślad za nim miała podążyć grupa polskich fachowców oraz rodzina, niestety, wybuch drugiej wojny światowej przekreślił te plany. W ten sposób został więc zupełnie sam, w obcym środowisku, całkowicie odcięty od swoich najbliższych. Niezwłocznie podjął jednak pracę i przy pomocy dwóch specjalistów afgańskich, geologa i inżyniera górniczego, rozpoczął badania. Jego głównym zadaniem było poszukiwanie węgla i innych minerałów użytecznych (ryc. 2).

Ryc. 2. Najważniejsze miejsca związane z pobytom Adama Dratha w Afganistanie (zaznaczone na żółto)

Na terenie Afganistanu występowanie złóż węgla jest związane z jurajskimi utworami serii Saighan. Po przeprowadzeniu wstępnego rozpoznania Drath zaproponował rządowi Afganistanu przesunięcie prac na północ, w górzyste, niedostępne obszary, gdzie seria Saighan jest lepiej reprezentowana, a przy okazji zaproponował też wykorzystanie samolotów do wstępnych zdjęć terenowych — można więc go uznać za jednego z polskich pionierów fotogeologii! Do działań tych zaangażowano na tydzień trzy samoloty, a następnie kontynuowano prace terenowe aż do spadnięcia śniegów.

Na nieszczęście, w trakcie powrotu do Kabulu A. Drath uległ w górach wypadkowi, którego następstwem była półtoramiesięczna kuracja w szpitalu. Po powrocie ze szpitala wykonywał na zlecenie Ministerstwa Górnictwa liczne badania, ekspertyzy i opracowania, wykazując się przy tym niezwykłą pracowitością i sumiennością, dzięki czemu zdobywał coraz większe uznanie i zaufanie gospodarzy. Dlatego też po wygaśnięciu pierwszego kontraktu został mianowany naczelnym geologiem Ministerstwa Górnictwa Królestwa Afganistanu. Do dzisiejszego dnia jest chyba jedynym polskim geologiem, który osiągnął tak eksponowane stanowisko w służbie geologicznej za granicą.

Od czerwca 1942 r. A. Drath przebywał w okolicach Kandaharu oraz w prowincji Farah, badając możliwości eksploatacji soli w miejscowości Szuski na pustyni Chasz. W trakcie prowadzenia tych badań zmarł nagle

5.07.1942 r. Najprawdopodobniej młody organizm nie wytrzymał ekstremalnie trudnych warunków klimatu pustynnego.

Po śmierci ciało Dratha zostało przetransportowane do Farah i pochowane. Jego nagły i niespodziewany zgon wstrząsnął szczupłą kolonią polską w Kabulu, którą zjednał sobie niepospolitymi zaletami charakteru. Do Polski wiadomość o jego zejściu dotarła w lutym 1943 r. Był to przełomowy okres drugiej wojny światowej — w tym czasie skapitulowały wojska niemieckie pod Stalingradem, a na terenie naszego kraju nasilił się terror okupacyjny. Tysiące ludzi rozstrzeliwano bądź wywożono do obozów koncentracyjnych. Wiadomość o śmierci Adama Dratha była tym bardziej tragiczna, że wierzone w jego szanse na przetrwanie i szczęśliwy powrót do ojczyzny. Opatrzność chciała jednak inaczej.

Śledząc jego krótkie i dynamiczne życie, nie możemy nie zadać pytania — ile mógłby jeszcze zdziałać na niwie geologicznej? W chwili śmierci miał przecież tylko 38 lat!

Literatura

- BOCHEŃSKI T. 1949 — Adam Drath 1904–1942. Roczn. Pol. Tow. Geol., t. 19, z. 1: 21–26.
 Życiorysy profesorów i asystentów Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie (1919–1964), 1965. AGH w Krakowie, Zesz. Nauk., nr 41: 70–72.